

ชุมชนอุโมงค์ จังหวัดลำพูน

ชุมชนตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

พืชพื้นเมืองที่มีการอนุรักษ์ในชุมชน

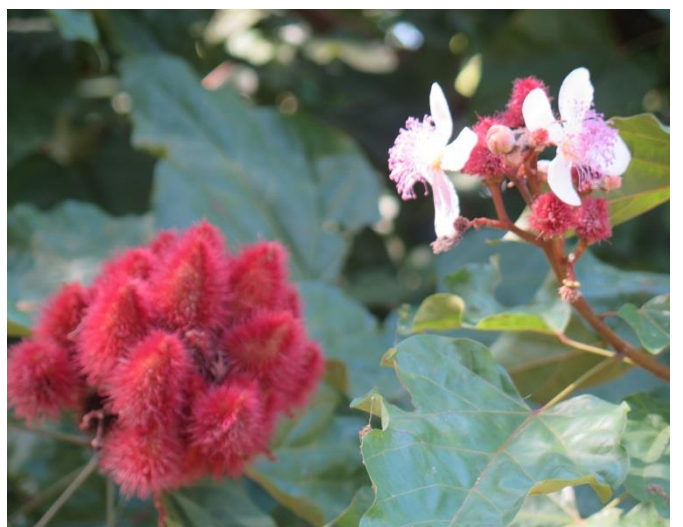
ได้แก่ พลูดาว ชะพลู ปทุมมาบัวชั้น เล็บครุฑ วงศ์ชิง บัวดิน ว่านแสงอาทิตย์ เปราะาะ มะขามป้อม สมอพิเภก คำไทยดอกสีครีม คำไทยดอกเขียว คำไทยคำเงาะ เป็นต้น

พลูดาว

ชะพลู

คำไทยคำเงาะ

ปทุมมาบัวจีน

คำไทยดอกเขี้ยว

วงศ์ขิง

บัวดิน

ประวัติความเป็นมาชุมชนตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

บ้านอุโมงค์ เป็นชื่อแปลงมาจากคำว่า โอึงโอมิ่ง ซึ่งเป็นคำพื้นเมือง แปลว่า เป็นหลุมเป็นบ่อ อยู่หน้าวัดอุโมงค์ บางท่านก็บอกว่าอยู่ที่ใต้วัดอุโมงค์ ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านอุโมงค์ นับถือศาสนาพุทธ อาชีพหลักของประชากร คือ ทำการเกษตรกรรมและรับจ้าง ซึ่งมีรายได้ต่อครอบครัวประมาณละ 5,000 - 100,00 บาทต่อปี โดย ส่วนใหญ่แล้วรายได้ส่วนใหญ่จะเป็นการทำเกษตร ปลูกผักชนิดต่างๆ และบางครอบครัวก็ยังมีรายได้จากการทำสวนลำไยโดยอดีตการมาแล้ว ในสมัยที่ยังไม่มีบ้านเรือน อยู่ในเขตบริเวณหมู่บ้านอุโมงค์นี้มากนัก ขณะนั้นยังไม่ได้ชื่อว่า บ้านอุโมงค์ บริเวณแถบนี้เป็นป่าลึกทึบ นานๆ จะมีพระธุดงค์จาริก มาเผยแพร่พระธรรม โปรดศรัทธาญาติโยม และเพื่อปฏิบัติธรรมธุดงค์วัตร เรื่องมีอยู่ว่าได้มีพระธุดงค์เดินทางมาจากทิศใต้ ได้เข้ามาปักกลด อยู่ในป่าทึบแห่งนี้ และใกล้กับที่พระธุดงค์ปักกลดอยู่นั้น มีหลุมๆ หนึ่ง ขนาดกว้างพอประมาณ ในคืนวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ ได้มีดวงไฟลอยขึ้นมาจากหลุมนั้น พอรุ่งเช้า ดวงไฟดวงนั้นก็ ได้หายไป พอรุ่งเช้าพระท่านก็ได้เดินไปที่บริเวณที่ท่านเห็นดวงไฟนั้นลอยขึ้น ก็ได้เจอปากหลุมขนาดกว้าง โดยมีหญ้าปกคลุมจนมิด พระท่านก็ได้ใช้มือเปิดหญ้าขึ้นมา พบอุโมงค์ โดยมีบันไดทอดลงไปยังข้างล่าง แต่พระธุดงค์ก็ไม่ได้สนใจอะไร จนเกิดเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้นติดต่อกัน 3 วัน ท่านจึงได้ส่งกระแสดิจกลงไปดูยังอุโมงค์ข้างล่าง พบว่าแสงดวงนั้น เป็นแสงที่เกิดจากดวงแก้ว และข้างๆ แทนหินก็มีพญานาคอยู่ ลึกเข้าไปอีกก็เจอเรือทองคำ เรือเงิน ข้าวสารทองคำ ข้าวสารเงิน เพชรพลอย แก้วแหวน พระพุทธรูปเงิน พระพุทธรูปทองคำ พระธุดงค์ท่านก็รู้ว่าสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สมควรที่จะเป็นศาสนสถานวัดวาอาราม เพื่อให้ชาวบ้านได้มากราบไหว้บูชาและปฏิบัติธรรมต่อไป ชาวบ้านยังได้เชื่อว่า อุโมงค์ที่ลึกลงไปนั้น มีถ้ำลอด ซึ่งสามารถลอดไปโผล่ขึ้นที่วัดอุโมงค์ไปงน้อย จังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย

ประวัติของจังหวัดลำพูน เป็นจังหวัดที่เก่าแก่ที่สุดในภาคเหนือ เดิมมีชื่อว่า "นครหริภุญไชย" สร้างเมื่อ พ.ศ.1200 โดยฤาษีวาสุเทพได้เกณฑ์พวกเม็งคบุตรเชื้อสายมอญมาสร้างระหว่างแม่น้ำ 2 สาย คือ แม่น้ำปิงและแม่น้ำกวง เมื่อสร้างเสร็จได้เชิญพระธิดาพระมหากษัตริย์แห่งกรุงละโว้พระนามว่า "จามเทวี" มาปกครองเมือง มีกษัตริย์ครองเมืองสืบต่อมาหลายต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ลำพูนมีฐานะเป็นเมืองขึ้น มีเจ้าผู้ครองนครสืบต่อกันมาจนถึงพลตรีเจ้าจักรคำขจรศักดิ์เป็นเจ้าผู้ครองนคร และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในราชวงศ์ จนมาถึงสมัยกรุงธนบุรี เจ้ากาวิละได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้ากรุงธนบุรี ทำการขับไล่พม่าจนสำเร็จได้ปกครองเมืองเชียงใหม่ และให้เจ้าคำพื้งน้องชายครองเมืองลำพูน ปี พ.ศ. 2475 จึงได้ยกเลิกตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร จังหวัดลำพูนมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน 4 สาย คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำกวง แม่น้ำทา และแม่น้ำลี้ จังหวัดลำพูนตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ซึ่งเป็นกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพที่สามารถจะพัฒนาเป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคเหนือตอนบน

เมืองลำพูน ถึงแม้ว่าจะตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านนา แต่ก็ได้เป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางศิลปและวัฒนธรรมให้แก่ผู้ที่เข้ามาปกครองดังปรากฏหลักฐานทั่ว หริภุญไชย เป็นเมืองโบราณ มีอายุประมาณ 1,343 ปี ตามพงศาวดารโยนกเล่าสืบต่อกันถึงการสร้างเมืองหริภุญไชย โดยฤาษีวาสุเทพเป็นผู้เกณฑ์พวกเม็งคบุตรหรือชนเชื้อชาติมอญมาสร้างเมืองนี้ขึ้น ในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำสองสายคือแม่น้ำกวงและแม่น้ำปิง เมื่อมาสร้างเสร็จได้ส่งทูตไปเชิญราชธิดากษัตริย์เมืองละโว้พระนาม "จามเทวี" มาเป็นปฐมกษัตริย์ ปกครองเมืองหริภุญไชย สืบราชวงศ์กษัตริย์ต่อมาหลายพระองค์ จนกระทั่งถึงสมัยพระยาธิบยาจึงได้เสียการปกครองให้แก่พ่อขุนเม็งรายมหาราช ผู้รวบรวมแคว้นทางเหนือเข้าเป็นตรีเจ้าจักรคำ ขจรศักดิ์ ถึงแก่พิราลัย เมืองลำพูนจึงเปลี่ยนเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปกครอง สืบมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันจังหวัดลำพูน มีชื่อเสียงนอกจากเป็นเมืองประวัติศาสตร์ไปในเวียงกุมกาม เชียงใหม่ และเชียงรายเมืองลำพูนจึงยังคงความสำคัญในทางศิลปะและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนา จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมืองลำพูนจึงได้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทย มีผู้ครองนครสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อเจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้ายคือพลแล้ว ยังเป็นแหล่งเพาะปลูกกล้วย พระเครื่อง โบราณสถานที่สำคัญ และผ้าทอฝีมือดี

ลักษณะที่ตั้ง/อาณาเขต

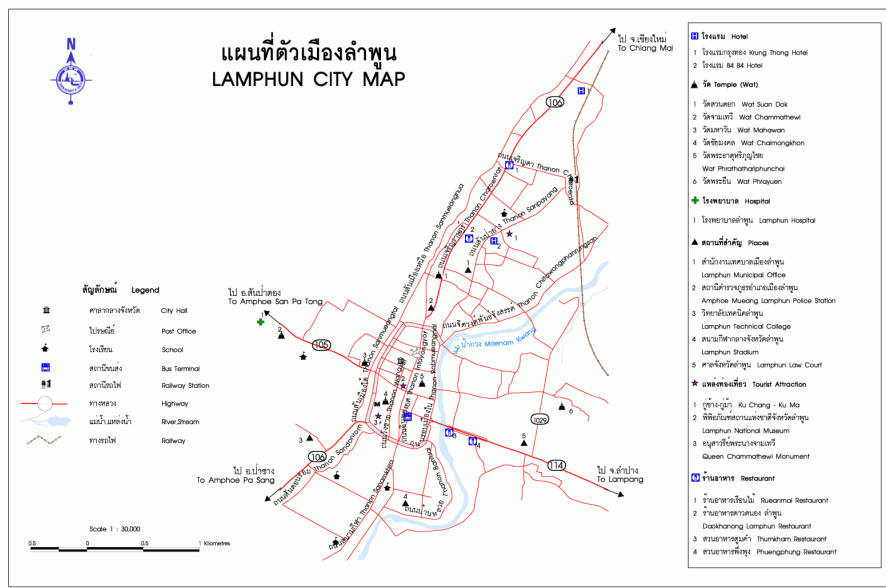
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อ.สารภี อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อ.เถิน จ.ลำปาง และ อ.สามเงา จ.ตาก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อ.ห้างฉัตร อ.สบปราบ อ.เสริมงาม จ.ลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อ.ฮอด อ.จอมทอง อ.หางดง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

อาชีพ

การประกอบการเกษตร มีการทำนาข้าวและทำสวนลำไย ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้างและอุตสาหกรรมในครัวเรือน

คำขวัญอำเภอเมืองลำพูน

บรมธาตุคู่คว้นโบราณ ผสานอุตสาหกรรมนำสมัย
พระรอดเลื่องชื่อ ลำไยลือไกล ชนน้าใจงามนามเมืองลำพูน

แผนที่อำเภอเมืองลำพูน

ลักษณะทางภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะทางภูมิประเทศ

โดยทั่วไปเป็นที่ราบหุบเขาและพื้นที่ภูเขาที่ราบอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด ส่วนหนึ่งของที่ราบแอ่งเชียงใหม่ - ลำพูน หรือที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง แม่น้ำกวัง เป็นที่ตั้งของอำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง ตัวเมืองลำพูนมีระดับความสูง 290.29 เมตร จากระดับน้ำทะเล ปานกลาง และตอนเหนือของอำเภอบ้านโฮ่ง มีความสูงเฉลี่ย 200 - 400 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ค่อยลาดสูงขึ้นในตอนกลาง ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ และตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งแต่อำเภอแม่ทา ตอนใต้ของอำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอทุ่งหัวช้าง และอำเภอเถิน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและภูเขาสูง มีระดับความสูง ระหว่าง 400 -

800 เมตรขึ้นไป ระดับความสูงจะลดลงเมื่อเข้าเขตที่ราบในอำเภอลี่ ที่ระดับความสูงประมาณ 400 - 800 เมตร แล้วค่อยๆ ยกตัวสูงขึ้นทางทิศใต้ ซึ่งเป็นเขตชายแดนติดต่อกับจังหวัดลำปางและจังหวัดตากที่ระดับความสูง 600 - 1,000 เมตร

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดลำพูนตั้งอยู่ในภาคเหนือ ซึ่งตามตำแหน่งที่ตั้งอยู่ในเขตร้อนที่ค่อนข้างไปทางเขตอากาศอบอุ่น ในฤดูหนาวจึงมีอากาศเย็นค่อนข้างหนาว แต่เนื่องจากอยู่ลึกเข้าไปใน แผ่นดินห่างไกลจากทะเล จึงมีฤดูแล้งที่ยาวนาน และอากาศจะร้อนถึงร้อนจัดในฤดูร้อน จังหวัดลำพูนมีสภาพภูมิอากาศแตกต่างกันอย่างเด่นชัด 3 ช่วงฤดู คือช่วงเดือนมีนาคมกับเมษายน มีอากาศร้อน ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม จะมีฝนตกชุก เป็นฤดูฝน และช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์มีอากาศหนาวเย็นเป็นฤดูหนาว ซึ่งฤดูหนาวและฤดูร้อนนั้น เป็นช่วงฤดูแล้งที่มีระยะเวลาติดต่อกันประมาณ 6 เดือน ในช่วงฤดูฝนอีก 6 เดือนนั้น อากาศจะไม่ร้อนเท่ากับในฤดูร้อน และไม่หนาวเย็นเท่าฤดูหนาว คือ มีอุณหภูมิปานกลางอยู่ระหว่างสองฤดูดังกล่าว

วัฒนธรรมและประเพณี

ประเพณีสงกรานต์พระบรมธาตุหริภุญชัย

พระบรมธาตุหริภุญชัย เป็นปูชนียสถานอันสำคัญยิ่งของจังหวัดลำพูน เป็นจอมเจดีย์องค์หนึ่ง ในจำนวน 8 แห่งของประเทศไทย เป็นเจดีย์ที่เก่าแก่ที่สร้างในสมัยพระเจ้าอาทิตยราชพระบรมธาตุหริภุญชัย เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ เป็นที่สนใจของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียง ประเพณีนี้ยึดถือและปฏิบัติมาเป็นประจำทุกปี

วัตถุประสงค์ของประเพณีสงกรานต์พระบรมธาตุหริภุญชัย มีดังนี้

1. เพื่อเป็นการสักการะพระบรมธาตุ ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่ของวัดพระบรมธาตุหริภุญชัย และนับเป็นโบราณสถานสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาวลำพูนและชาวพุทธทั่วไป
2. เพื่อสักการะพระบรมอัฐิธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
3. เพื่อเป็นการบูชาเสาหลักเมือง ทั้งนี้เพราะประชาชนลำพูนถือว่าเจดีย์พระบรมธาตุหริภุญชัยเป็นเสาหลักเมืองทำพิธีสงกรานต์พระบรมธาตุหริภุญชัยจึงได้ทำบุญเสาหลักเมืองลำพูนด้วย

กิจกรรมสำคัญ

ประเพณีสงกรานต์พระบรมธาตุหริภุญชัย กำหนดจัดขึ้น ณ วัดพระบรมธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เหนือ หรือที่ชาวเหนือเรียกว่า "วันแปดเป็ง" (ระหว่างเดือนพฤษภาคม ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของภาคกลาง) หรือ "วันวิสาขบูชา" กิจกรรมที่จัดขึ้นมีทั้งพิธีราษฎร์และพิธีหลวง มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

ประเพณีปอยหลวง

คำว่า "ปอย" เป็นภาษาพม่าแปลว่า "งานที่มีคนชุกกัน" ถ้ามีคนชุกกันน้อยเราเรียกว่า "ปอยน้อย" ถ้ามีคนชุกกันมากเราเรียกว่า "ปอยหลวง" ในที่นี้คำว่า "ปอยหลวง" จึงได้แก่ "งานนมกรรม" นั้นเอง

ล้านนาไทยมีประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณว่า เมื่อสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ขึ้นเสร็จแล้ว หรือสิ่งที่เป็นถาวรวัตถุถวายพระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว จะจัดให้มีการฉลองสิ่งนั้นอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า "ปอยหลวง" สิ่งที่เราจะต้องจัดปอยหลวง 1. อุโบสถ 2. วิหาร 3. ศาลา 4. กำแพง 5. กุฏิ (โบราณไม่ปอยหลวง) 6. หอธรรม (หอไตร) 7. ตอนหลังเพิ่มสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์เข้ามาด้วยเช่น โรงเรียน ถนนหนทาง โรงพยาบาล ฯลฯ

เมื่อทางวัดได้ก่อสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่กล่าวแล้ว เสร็จเรียบร้อยบริบูรณ์ ก็จะประชุมศรัทธาผู้อุปถัมภ์ของวัด (ซึ่งมีอยู่ประจำทุกๆ วัด เรียกว่า ศรัทธาวัดนั้นวัดนี้เป็นต้น) เพื่อปรึกษาหารือเรื่องจะมีงาน

ฉลอง การประชุมกันเช่นนี้ย่อมมีฝ่ายที่เห็นด้วย และฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยต้องลงมติกัน ฝ่ายไหนชนะมีจำนวนมากกว่า ก็ทำตามฝ่ายนั้น เรื่องที่จะลงมติก็นักอยู่ในเรื่องจะปอยหลวงหรือไม่ หรือจะทานสังข์ (ทานสังข์)

งานปอยหลวง ส่วนงานปอยหลวงนั้น เป็นงานใหญ่เป็นงานมหรสพทีเดียว มีประเพณีทำสืบต่อกันมาแต่โบราณ เข้าใจว่าจะยึดเอาแบบอย่างของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ซึ่งสร้างวัดชื่อ “บุพพาราม” ถวายพุทธเจ้าในพุทธกาล ตามตำนานกล่าวว่าวัดนั้นวิจิตรงดงามเหลือหลาย เมื่อสร้างแล้วนางจัดให้มีงานฉลองที่ศรีภคินี ส่วนนางวิสาขากเองเกิดปิติพาลูกหลานฟ้อนรอบวิหาร เข้าใจว่าจะเป็นดังกล่าวจึงเป็นต้นเหตุให้เกิดงานปอยหลวงขึ้น หลังจากสร้างสิ่งถาวรถวายแก่พระสงฆ์ มีการฟ้อนรำเป็นการสมโภช แม้ว่าความมุ่งหมายจะแปรไปในทางสนุกสนานก็ตามที ก็ยังเชื่อว่า “เป็นประเพณีที่ดั้งเดิมอยู่” เมื่อตกลงกันว่าจะปอยหลวงแล้ว ทางวัดก็ต้องจัดแจงตระเตรียมหลายอย่าง เช่น ทำความสะอาดวัดซ่อมแซมส่วนอื่นของวัดให้ดีขึ้น ขออนุญาตจากเจ้าคณะ พิมพ์ใบฎีกา นิมนต์หัววัดที่เคยทำบุญถึงกัน ตั้งกรรมการดำเนินงานทุกแผนก เช่น แผนกต้อนรับ แผนกทำอาหาร แผนกการเงิน เป็นต้น

ส่วนทางบ้านศรัทธาของวัดนั้น เมื่อตกลงจะมีงานปอยหลวงแล้ว ก็ตระเตรียมทำบ้านช่องให้สะอาด บอกข่าวแก่ญาติพี่น้องลูกหลานที่อยู่ใกล้เคียงให้ทราบ เพื่อมาร่วมทำบุญด้วยกัน งานปอยหลวงจึงเป็นการนัดชุมนุมญาติหลายๆ เพราะอยู่ที่ไหนเมื่อวัดเดิมของตัวมีงาน ย่อมจะมาพร้อม ยกเว้นแต่ผู้ที่ลำบากจริงๆ ที่ไม่อาจมาได้ เมื่อบอกข่าวแก่ญาติแล้วก็เตรียมครวทานที่ชื่อว่า “ครวทาน” นั้น คือ “สิ่งของที่นำไปถวายทาน คำว่า “ครว” ถิ่นนาไทย หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ทั้งสิ้น “ห้องครว” คือห้องที่ใช้เก็บสิ่งของนั่นเอง

วันแรกของงานปอยหลวง วันแรกนี้ตอนเช้าทำบุญตักบาตรตามประเพณี ตลอดวันนี้จะเป็นวันครวทานที่จะทานหาคนตายเข้า ครวทานเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นเรือนมีเครื่องพร้อม หรือสิ่งของอื่นๆ ที่เขาคิดว่าควรแก่ผู้ตาย เขาจะนำครวทานเข้าวัดนี้ทั้งสิ้นที่นิยมให้เอาครวทานอุทิศหาคนตายมาเข้าในทานวันแรกนี้ ก็เพราะเหตุว่าสมัยโบราณนั้นเครื่องใช้เกี่ยวกับงานฉลอง เป็นต้นว่า ถ้วย ชาม เสื่อ หม้อแกง ครกพริก ฯลฯ เป็นของใช้ที่มีไม่มาก เพื่อให้ได้สิ่งของเหล่านี้ในงานไปเลย จึงกำหนดให้ครวทานชนิดนี้เข้าทานในวันแรกถ้างานนั้นมีครวทานเข้าวันเดียวหรือ 2 วัน วันแรกเข้านี้จะมีหัววัดทั้งหลายแห่งครวทานเข้ามาทานด้วยแล้วแต่ทางวัดจะกำหนดคนมา วันต่อมาก็เป็นวันครวทานหัววัดหรือชาวบ้านแห่งเข้ามา ทางวัดได้จัดเจ้าหน้าที่ต้อนรับไว้ จะมีคนถือพานดอกไม้ ถือโคนโทโส น้ำ กั้นสัปทน คอยต้อนรับอยู่ที่หน้าวัดนิมนต์ทำร้านสูงเสมอ กำแพงมุมเรียบร้อย เพื่อให้ห้องกลองอยู่คอยแหย่รับครวทานที่ปราหน้าวัดหรือในวัดจะจัดช่างฟ้อนของวัดคอยฟ้อนต้อนรับครวทานเหมือนกันเมื่อครวทานหัววัดแห่งไปถึง คนถือสัปทนก็จะนำสัปทนไปกั้นให้พระที่นำครวทานมา คอยรินน้ำจากโคนโทโสถวายท่าน ผู้ที่ถือพานดอกไม้ก็นำพานดอกไม้มาถวายท่าน เป็นการนิมนต์เพื่อให้เข้าไปในวัด พิณพาทย์ฆ้องกลองบนร้านที่ประตูวัดก็แห่ต้อนรับช่างฟ้อนของวัดก็จะออกมาฟ้อนรับเป็นที่สนุกสนานมาก บางวัดก็มีการฟ้อนรำนำขบวนนำสนุกสนานมาก หรือแสดงการละเล่นต่างๆ มา

วันสุดท้ายของงาน ทุกวันตอนเช้าจะมีการทำบุญตักบาตรเป็นประจำ เพื่อที่จะนำข้าวที่ศรัทธามาใส่บาตรไว้เลี้ยงแขกในตอนกลางวัน ตอนสายครวทานก็แห่แหนเข้ามาตามหมู่บ้านของศรัทธาจะมีญาติพี่น้องลูกหลานมาค้ำคั้นเพื่อร่วมทำบุญ ตั้งแต่ก่อนงาน หรือระหว่างงานก็มี สายๆ มาพวกญาติพี่น้องที่ไม่มานอนจะมา “ฮ่อมครว” คือนำเงินมารวมเป็นต้นมาร่วมทำบุญกับเจ้าภาพ จะมีการเลี้ยงของหวานกันก่อน เมื่อถึงยามเที่ยงก็เลี้ยงอาหารกันขึ้นบ้านใดก็จะรับประทานบ้านนั้น ญาติพี่น้องที่มาฮ่อมครวจะลงบ้านนั้นขึ้นบ้านนี้ จนหมดตามวงศาณญาติที่มีอยู่ถึงตอนบ่ายก็แห่ครวทานของศรัทธาหัววัดนั้นเข้าวัด เป็นที่สนุกสนานยิ่ง เพราะจะมีครวทานเต็มถนนหนทาง เสียงฆ้องกลองสนั่นหวั่นไหว กว่าจะเสร็จก็ถึงค่ำ ตอนกลางคืนจะมาฟังเทศน์ ฟังเบิกในวัด พวกชอบการละเล่นก็ไปชมการละเล่นต่างๆ ตามอรัยาศัย

ประเพณีตานก๋วยสลาก

งานทำบุญทานข้าวสลาก (ตานก๋วยสลาก) หรือกินก๋วยสลาก คืองานประเพณีทำบุญสลากภัตต์ ซึ่งนิยมทำกันในช่วงกลางพรรษา ในราวปลายเดือนสิงหาคม กันยายน ตุลาคม และจะกินกันมากในเดือนกันยายน เพราะถือว่าเดือนนี้เป็นเดือนที่อดอยากของชาวบ้าน ด้วยเหตุหลายประการ ประการสำคัญคือข้างเปลือกที่เก็บไว้ในยุ้งฉางใกล้จะหมด หรือหมดไปแล้ว คนที่มีข้าวเปลือกก็จะเก็บไว้กินจนกว่าจะเก็บเกี่ยวข้าวใหม่มาใส่ในปีต่อไปซึ่งจะเป็นในราวเดือนมกราคม คนที่ซื้อกินข้าวสารก็จะหาซื้อยากและมีราคาแพง ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าในระหว่างเดือนเหล่านี้เป็นเดือนที่เร็นแค้นอดอยาก เมื่อคนทั่วไปอดอยากก็พากันคิดถึงผีที่เป็นญาติพี่น้องก็คงจะอดอยากเช่นกัน ห่วงว่าพ่อแม่พี่น้องที่ตายไปแล้วจะไม่มีเครื่องอุปโภคบริโภค จึงรวมกันจัดพิธีทำบุญทานข้าวสลาก จัดข้าวปลาอาหารของกินของใช้ไปถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญทานข้าวสลากมีพิธีการทานผัดกับการทานในโอกาสอื่นตรงที่ไม่จำเพาะเจาะจงแก่สงฆ์รูปใดองค์ใด จึงทำเป็นสลากไปรวมปะปนกันให้พระภิกษุสามเณรจับสลากหรือฉลาก หากก๋วยสลาก หรือภาชนะที่บรรจุเครื่องไทยทานตกที่พระภิกษุหรือสามเณรรูปใดก็จะยกก๋วยสลากถวายแก่รูปนั้น วันงานทานข้าวสลากนี้ ชาวบ้านจะนัดหมายตกลงกันว่าวันใดจะเป็นวันทานข้าวสลาก โดยเริ่มจากวัดสำคัญที่สุดในละแวกนั้นเสียก่อน ซึ่งการจัดงานนั้นจัดให้มีงาน 2 วัน คือ วัดแตงดา หรือวันสุกดิบวันหนึ่งและวันทาน หรือวันถวายทาน อีกวันหนึ่ง ในวันแตงดานั้น ทุกหลังคาเรือนจะจัดหาวัตถุเข้าของของกินของใช้ตามกำลังศรัทธา ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างบ้านไม่ว่าไกลหรือใกล้ เมื่อรู้ข่าวก็จะพากันมาฮ่อม คือร่วมบริจาคจตุปัจจัยสมทบในการบำเพ็ญทานตามสายญาติของตน

ประเพณีการทานสลากย้อม

การทานสลากย้อม ภาคเหนือนิยมเรียกว่า “การทานก๋วยสลาก” สำหรับจังหวัดลำพูน โดยเฉพาะที่วัดพระธาตุหริภุญชัย ทำเป็นประจำทุกปี (ปัจจุบันการทานสลากย้อมยังมีอยู่บ้าง แต่ไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากสลากย้อมเป็นสลากที่มีขนาดใหญ่และต้องใช้เวลามากในการจัดเตรียมข้าวของและจัดทำสลากดังกล่าวนี้) คือการทานสลากภัตต์ในวันเพ็ญเดือนสิบ ส่วนวัดอื่นๆ จะทานก็ได้ไม่ทานก็ได้ แล้วแต่การตกลงของชาวบ้าน ถ้าวัดใดจะทานสลากต้องทานหลังจากวัดพระธาตุหริภุญชัยทานแล้วถือเป็นประเพณีปฏิบัติจนถึงทุกวันนี้ การทานสลากย้อมเป็นทานใหญ่ชนิดหนึ่งที่ต้องใช้เงิน ใช้เวลาในการแตงดา โดยเฉพาะในตำบลริมปิง ประตูป่า และตำบลอุโมงค์อำเภอมือเมืองลำพูน ในการทานสลากของเขามีการทานสลากย้อมด้วย การทานสลากย้อมนี้ โดยในอดีตเชื่อกันว่าเป็นหน้าที่ของหญิงสาวที่จะพึงทานโดยเฉพาะ ฉะนั้น เมื่อหญิงสาวคนใดอายุขัยอยู่ในวัยการเป็นสาว มีความสามารถพอที่จะทำงานได้ พ่อแม่ก็จะแนะนำให้ลูกทราบดีถึงหน้าที่ที่หญิงสาวพึงปฏิบัติเป็นเบื้องต้น คือการเก็บหอมรอมริบเงินทองที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง เพื่อรักษาไว้ทานสลากย้อม โบราณกล่าวว่าหญิงใดยังไม่ได้ทานสลากย้อมหญิงนั้นไม่สมควรจะแต่งงาน ถ้าหญิงใดทานสลากย้อมแล้วเขาถือว่าแต่งงานเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดีได้ เพราะประเพณีทำให้เกิดผลดี คือเป็นการหัดให้เด็กรู้จักการเก็บหอมรอมริบ รู้จักมัธยัสถ์ ซึ่งต้องใช้เวลาในการเก็บเงินเพื่อทำสลากย้อมประมาณ 4-5 ปี พอจะทำนิสัยมัธยัสถ์เกิดขึ้นได้ เมื่อหญิงสาวมีเงินพอที่จะทานสลากย้อมแล้ว เขาจะเริ่มซื้อของตระเตรียมไว้ที่ละเล็กละน้อยตั้งแต่สร้อยคอทองคำ เข็มขัดเงิน และเครื่องเรือนครบทุกชิ้น นอกนั้นเป็นสัมผัสนุ่มๆ โดยเฉพาะกล้วยไม้แห้ง มะพร้าวใส่แห้ง ทะลาย และยังมีขนมมมเนยทุกอย่างใส่อีกด้วย ต้นสลากย้อมนิยมทำสูงประมาณ 5-6 วา ที่สุดยอดของต้นสลากย้อมนี้ เขามักปักร่มกางกั้นไว้ ตามกลอนและเชิงชายของร่ม จะห้อยย้อยไปด้วยสร้อยคอ และเข็มขัดตลับเงินและเงินเหรียญประดับประดาอย่างสวยงาม ลำต้นของสลากย้อมใช้ฟางมัดล้อมรอบเพื่อง่ายแก่การปักไม้สำหรับแขวนผลไม้และสิ่งของต่างๆ ตามแต่เจ้าภาพจะปรารถนาการแตงดาใช้เวลาร่วมเดือน กระดาษสีที่นำมาประดับนับเป็นร้อยแผ่น ที่จะเรียกว่าย้อมสมบูรณ์นั้น จะต้องมิประวัติของเจ้าของสลากอ่านให้คนทั้งหลายฟังด้วย การเขียนประวัติเจ้าของสลากย้อมนี้ จะต้องไปจ้างผู้ที่มีความชำนาญในการแตงกลอนพื้นเมือง เป็นผู้แต่ง เขาเรียกว่า “ครรโลง” ผู้แต่งจะบรรยายด้วยลีลากลอนอันไพเราะ เล่าถึงชีวประวัติของ

เจ้าของสลากย้อม นับตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน ในบทกลอนคือ “คาว” หรือ “ครรโลง” นี้ ผู้แต่งจะสอดแทรก คติธรรม ตลกขบขัน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟังและเจ้าของสลากย้อม ตามจังหวะที่เหมาะสม ตอนท้ายเป็น คำแผ่บุญและปรารภณาที่เจ้าของสลากย้อมได้ตั้งไว้ จบลงด้วยครรโลงธรรม ขณะแต่งดาสลากย้อมในเวลา กลางคืน”ครรโลง”นี้จะช่วยกล่อมบรรยากาศในการแต่งดานั้น ครีกรื่นขึ้น โดยมีผู้มีเสียงอันไพเราะและอ่าน เป็นจะมาช่วยกันอ่านให้ฟัง การอ่านต้องอ่านรวมกันตั้งแต่ 2-3 คนขึ้นไป ถ้าครรโลงใครแต่งดีจะมีคนมาอ่าน ไม่ขาด เป็นที่เชิดหน้าชูตาแก่เจ้าของสลากย้อมเป็นอันมาก ฉะนั้นเขาจึงเลือกจ้างคนที่ฝีปากดีจริงๆ แม้ ค่าจ้างนั้นจะแพงก็ยอม เมื่อแต่งดาเสร็จถึงวันทานสลากแล้ว เขาจะช่วยกันหามแห่จากบ้านไปสู่วัดที่งานทาน สลากภัตต์ สลากย้อมจะใช้คนหามอย่างน้อย 12 คน เพราะหนักมาก การถวายทานก็เหมือนกับการทาน สลากภัตต์โดยทั่วไป เมื่อสลากย้อมตกแก่พระภิกษุหรือสามเณรรูปใดแล้ว ก่อนประเคนรับพร พระหรือ สามเณรรูปนั้น ต้องหาคคนมาอ่านครรโลงของเขาจบก่อน และเขาจึงจะประเคนรับพร เป็นเสร็จพิธีการทาน สลากย้อมสมัยก่อนจะเป็นที่นิยมมาก ปัจจุบันมีเพียงบางหมู่บ้านเท่านั้นที่ยังคงหลงเหลือประเพณีดังกล่าวอยู่ เช่นที่ตำบลริมปิง ตำบลตันธง ตำบลประตูป่า ตำบลหนองช้างคืน ตำบลอุโมงค์ และคติความเชื่อก็ต่างจาก สมัยก่อน โดยศรัทธาแต่ละวัดจะช่วยกันจัดทำถวายเท่านั้น ปัจจุบันนี้เราจะได้พบเห็นเพียงแต่ต้นสลากเท่านั้น